

Csire Gabriella

Mondák és históriák

A HASONMÁS

Abban az időben, amikor a török szultán hódító seregére Hunyadi János mért súlyos csapásokat, II. Murad bosszúhadjáratra indította cseles hadvezérét, Mezid bégét.

A tapasztalt török vezér hatalmas haddal pusztított végig Havaselvén, majd nagy hirtelen Erdélyre tört. Kegyetlenül száguldott föl-alá, és tűzzel-vassal vette birtokába a falvakat és mezővárosokat. Százával, ezrével fűzte láncra a rabul ejtett embereket. Szekerei pedig roskadoztak a zsákmánytól.

Hunyadi János nemrég tért haza a dunántúli hadjáratból, miután leverte a Szerbiát hódoltató Isács vajdát és Szendrőig kergette a megfélemlített törököket. Látva, hogyan égetik Mezid bég katonái az erdélyi falvakat, a hadvezér szíve elszorult. Hiszen nem volt elég nagy serege ahhoz, hogy a dühösen romboló ellenséget elűzze. Ezért Lépes György püspökhöz sietett Gyulafehérvárra, régi barátjához.

Épp arról tanácskozott a vajda meg a püspök, hogyan lehetne nagy hirtelen hadinépet gyűjteni, amikor lángok csaptak fel a közelben, s a felégetett falvak füstjét a várig hozta a szél. Nem sok idő maradt a töprengésre. Hunyadi, kisszámú kíséretével és a püspök dandárjával, nagy merészen kitört a gyulafehérvári várból, és a Maros völgyében fekvő kis faluig, Szentimréig követte a török bég hadait. Ott egyberoppant a két sereg. Az erdélyi vajda kis csapata már-már felülkerekedett a janicsárokon, amikor a völgyben lapuló néhány ezer török „Allah! Allah!” kiáltást hallatva előtört rejtekéből, és a magyarok mögé került.

De Hunyadi János, mielőtt még körülzárták volna őket, jelt adott. Harcosai hátrálni kezdtek, majd „Jézus, segíts!” kiáltással áttörték a hátukba vezényelt kopjások gyűrűjét. Futva menekültek most már Gyulafehérvár felé, a biztos fedezékbe. Csak Lépes György maradt el mellőlük. Amint át akart szöktetni az Ompoly vizén, lovastul a patakba zuhant. Nem maradt ideje felállni. Menten rárohantak, s fejét vették a törökök. Így lelte halálát Gyulafehérvár hős püspöke a marosszentimrei csatában.

De most már végighordoztatta Hunyadi János Erdély-szerte a véres kardot, s meghirdette a közfelkelést. A székelység, de a parasztnak nagy tömege is Gyulafehérvár alá sietett, látva az országot fenyegető veszedelmet. Mind több és több ember állt be a János vajda zászlaja alá. Amikor elegendő voltak már, kiszálltak a várból, és a lassan haladó török sereg nyomába eredtek.

Ám Mezyd bég kémei se szimatoltak hiába. Rögtön jelentették, hogy nagy hadinéppel közeledik feléjük Hunyadi.

— No, ha közeledik, jól teszi! — nevetett fel a török vezér. — Ránk vár immár a legnagyobb diadal! — örvendezett. — Hiszen mi sem nyerhetné el jobban a szultán tetszését, mint Hunyadi János karóba húzott feje!

Meg is hagyta a bégeknek: minden erővel azon legyenek, hogy az erdélyi vajdát elejtsék.

— Ha kivesszük Hunyadit a világból, játszva elbánunk a többiekkel — jelentette ki Mezyd bég. — Akár a juhnyáját, hajtjuk Murad császár elé a rabszíjra fűzött magyarokat.

A vezérek magukhoz hívták legjobb vitézeiket, és parancsba adták: ne legyen gondjuk az ütközetre, egyedül csak arra, hogy János vajdát kardélre hányják. Megmondták azt is, hogy néz ki Hunyadi, hogy ráismerjenek: termete arányos, válla széles, fürtös haja gesztenyeszínű, arca szép férfias. De fejét mindig sisak fedi, szépen munkált ezüst sisak. Pajzsát díszítő címerén fekete holló látható, csőrében aranygyűrűvel és vérvörös oroszlán. Toporzékoló, gyors lova fehér, mint a hó. De az is megkülönbözteti a többiektől Hunyadit, hogy mindig elől száguld, keményen hadakozik, vagy oda vágat, ahol a legvéresebb a küzdelem, és harsány hangon biztatja katonáit.

Míg egyre közelebb jutott az erdélyi haderő a déli irányba tartó török sereghez, Hunyadi megbízható kéme beszámolt Mezyd bég szándékáról. A váratlan hír mindenkit levert. Hiszen kitűnő hadvezérük nélkül nincs győzelem. Másra, mint Hunyadi Jánosra, nem számíhattak. A nagyuraknak kisebb gondjuk is nagyobb volt annál, minthogy fölvegyék a harcot az országot pusztító törökökkel. A főnemesek sem hazájukkal, sem a kereszténységgel nem törődtek, csak egymással marakodtak. Ha a török csel sikerül, a letiport várak és országok sorsa vár Erdélyre is.

A csendet Kemény Simon törte meg.

— A hadvezérnek minden áron életben kell maradnia! — szólalt meg az ifjú vitéz. — Nézzetek rám! Többször is mondtátok, hogy hasonlítok Hunyadi Jánosra. Nos, ha így van, azt mondom, adjátok nekem vezérünk öltözetét, fegyverét s lovát. Bizonyára talál majd rám a páncél meg a sisak is. Amint kirobogok majd a harcmezőre, mindent el fogok követni, hogy elhitesse a kontyosokkal: én magam vagyok a nagy Hunyadi! Ha el kell veszni, inkább vesszek én, mint népünk fényes csillaga!

— Szeretnék visszatartani, Kemény Simon! — válaszolta Hunyadi. — De inkább melléd adom hű bajtársaimat, a harcban edzett székely vitézeket, akik kardjukkal és testükkel védelmeznek majd a rád zúduló pogányoktól. Mindannyian farkasszemet nézünk most a halállal. De kutya kötelességünk kiverni hazánkból a szultán seregét!

A fiatal vitézhez lépett, s mintha csak fiát látná benne, magához vonta, s megölelte.

Kemény Simon magára illesztette a hadvezér lovagi öltözetét. Vértet, pajzsot és paripát cserélt Hunyadival. Mintha ráöntötték volna, úgy talált rá minden.

Eközben a török sereg egy magas hegygerincre ért. A vízvázasztó hágón hurcolkodott tovább súlyos zsákmányával és az elrabolt emberek ezreivel. Hátszeget elhagyva már Vaskapuhoz közeledett a lépésben haladó tömeg, amikor Hunyadi János fegyveresei oldalba támadták Mezid bég rendezetlen hadinépét. Addig vágták, szabdalták a törököket, míg csoportokra nem bomlott a széteső sereg. A fejvesztett harcosok összevissza vagdalkoztak, s rémülten rohantak hegyre föl, völgybe le. Futott mindenki, amerre látott János vajda súlyos csapásai elől.

De Mezid béget hidegen hagyta a zűrzavar s a véres viadal. Csak Hunyadi Jánosra várt. Legjobb vitézei készen álltak arra, hogy eltiporják a verhetetlen hadvezért. S amikor megpillantották a fehér lovon közelgő büszke lovagot, vitézei körében, a török bég felkiáltott:

— Ő az! Ott léptet gyors paripáján Hunyadi! Ezüst sisakja alól barna fürtös haj göndörödik elő. Pajzsán csak úgy virít a címere. Messziről látni a fekete hollót, csőrében az arany gyűrűvel meg a vérpiros oroszlánt. Rohanjátok le! Hányjátok kardélre testőreit, majd őt magát! A szultán jutalma és dicsérete nem marad el!

A török lovasok hamar körülfogták Kemény Simont. Hiszen Hunyadi öltözetét és fegyverzetét viselte az ifjú vitéz, de arányos termete, széles válla is hajszállra olyan volt, akár a hadvezéré. Kivont szablyával törtek rá a törökök. Oltalmazóit, a szilaj székely bajnokokat a tömegesen támadó pogányok mind levágták. Hiába hadakozott oroszlánként utolsó leheletéig, utoljára Kemény Simon is elesett.

Eközben Hunyadi János böszén vágatott csatározó katonái közé, hogy eloszlassa a lábba kapó rémhírt.

— Ne féljeteK, nem halt meg Hunyadi! — kiáltotta harsány hangon. — ÜsséteK és verjéteK a törököt! — biztatta harcosait. — VeleteK vagyok mindenütt!

Bár más volt a fegyverzete és más lovon ült, Hunyadi János úgy vívott az első sorokban, hogy mindenki ráismert. Miután átvágta a törökök sűrű tömegét, kiszabadította a rabokat. Azok se voltak restek, és hátulról zaklatták az ellenséget, amivel csak tudták: ökölcsapással, kőhajigálással, majd az elesett törökök kardjával és tőrével. A bekerített törökök hátrálni kezdtek, s már csak arra törekedtek, hogy elfussanak valahogy a harcmezőről.

Mezid bég egyszer csak arra eszmélt, hogyha nem szedi a lábát, egyes-egyedül marad. Így hát, illa berek, nádak, erek, ő is hátat mutatott a Hunyadi seregének. De már elkésett. A havasokba menekülő törökökkel együtt őt is levágták. Fiatal fiának se irgalmaztak.

Így ért véget Mezid bég diadalútja az erdélyi Vaskapunál 1442 tavaszán. Hunyadi Jánost nagy hálálkodással vették körül a kiszabadított rabok: férfiak, asszo-

---

---

nyok és gyermekek. Sírva ölelgette őket a vajda, s mindnyájuknak köszönte az állhatatos kitartást. A nagy zsákmányt, amely a magyarok kezébe hullt, igazságosan osztotta szét. Nemcsak vitézeit látta el gazdagon, de a pogányoktól nyert prédából sok szép templomot emelt Erdély-szerte Krisztus Urunk dicsőségére.

Bár húszezer török hagyta a fogát a csatatéren és háromezer hullt el a mieink közül, csak azt az egy hőst siratta mindig a nagy törökverő, aki helyette ment a biztos halálba: Kemény Simont, a hű vitézt.

Erdélyi Vaskapu (Poarta de Fier, Románia) — hágó Hunyad megyében. A 700 m magas hágón keresztül nyomultak be Erdélybe, a Hátszeg felé tartva, a Duna felől érkező török és tatár hadak. Hunyadi János a marosszentimrei csatavesztés után itt verte szét 1442-ben Mezyd bég seregét.

Gyulafehérvár (Alba Iulia, Románia) — Fehér megye székhelye. A város a Maros jobb oldalán terül el, a Marosba ömlő Ompoly torkolatánál. A sáncokkal körülvett régi vár — az erdélyi fejedelmek székhelye — a település fölé magasodó hegyen állt. A várat 1658-ban pusztították el a II. Rákóczi György ellen kivezényelt török-tatár hadak. Az újkori vár 1715–1735 között épült. Itt kapott helyet a gróf Battyány Ignác erdélyi püspök által alapított kimagasló jelentőségű könyvtár és csillagvizsgáló is.

Hátszeg (Hațeg, Románia) — város Hunyad megyében, Vajda-hunyadtól 20 km-re. Az Erdélyi Vaskapu hágón keresztül Duna felől beáramló török-tatár hadak Hátszegnél nyomultak be Erdélybe a 18. század végéig, utolsó betörésükig.

Hunyadi János (1407 k.–1456) — a legnagyobb „törökverő” hadvezér, erdélyi vajda, Magyarország kormányzója. Edzett zsoldosokból és familiárisaiból (magánhadseregéből) létesített korszerűen felszerelt hadsereget, amellyel sikeresen vette föl a küzdelmet az előnyomuló törökök ellen. A marosszentimrei csatavesztés után az Erdélyi Vaskapunál aratott elsöprő győzelmet (1442). Ezután a szomszédos országok és népek támogatásával ellentámadásba ment át, s az úgynevezett hosszú hadjárat (1443) során a Balkán-hegységig szorította vissza az Európát fenyegető török hódítókat. A szultán újabb készülődésének a hírére a pápa küldöttje, Kapisztrán János hatalmas keresztshadat toborzott Hunyadi számára, aki a fegyvert ragadó parasztok és a hivatásos harcosok élén súlyos csapást mért II. Mohamedre. Az 1456-os „nándorfehérvári diadal” fél évszázadra torlaszolta el az Európára áhító oszmán birodalom előtt az utat. A győztes csata után nemsokkal halt meg a páratlan hadvezér. A zimonyi táborban kitört pestisjárványnak esett áldozatul.

Kemény (Kamonyai) Simon (?–1442) — Hunyadi János vitéze. A marosszentimrei csatavesztés után, amikor Hunyadi megtámadta Mezyd bég 15000 fős visszavonuló seregét, magára vette a vezéri öltözetet és jelvényeket, hogy megtévessze a törököket. A Szeben melletti csatában esett el március 25-én. Rendkívüli tettére Kisfaludy Károly drámája (*Kemény Simon*, 1819–20) irányította a újkor figyelmét. Vörösmarty Mihály *Kemény Simon* (1835) című négy részes elbeszélő költeményében állított emléket a hősi halált halt ifjúnak.

Lépes György (?–1442) — erdélyi püspök. A pénzben követelt tízed miatti elégedetlenség, az 1437-ben kirobbant erdélyi parasztfelkelés fő előidézője volt. Hunyadi János mellett részt vett a marosszentimrei ütközetben. A vereséggel végződő csata utáni menekülés közben ölték meg a nyomába eredő törökök.

Marosszentimre (Sântimbru, Románia) — falu Fehér megyében, Gyulafehérvártól 8 km-re, a Maros jobb partján. Itt szenvedett vereséget 1442. március 18-án Mezyd bég seregétől Hunyadi János és lelte halálát Lépes György erdélyi püspök.

Murad (Amurat), II. (uralkodott: 1421–1451) — török szultán. Birodalma határait jelentős mértékben kiterjesztette a Balkánon. Hunyadi János ellenfeleként elfoglalta Szendrőt, győzött a várnai és a második rigómezői csatában. Hunyadi János sikerrel harcolt ellene Nagyszebennél, az Erdélyi Vaskapu-hágónál, a jalomicai csatában és a hosszú hadjárat (1443–44) idején.

Szendrő (Smederevo, Szerbia) — város a Duna jobb partján a Nagy Morava folyó torkolatánál, Belgrádtól 48 km-re délkeletre. Vára a Morava bal oldali mellékfolyója, a Jessova partján áll. Brankovics György szerb despota építtette a belső „kis” várat, akárcsak a hatalmas területen fekvő 21 tornyú külső várat. A 15. századi török betörések idején az erős végvár jelentősége megnőtt. Hunyadi János, II. Murad, II. Mohamed, Mátyás király és Kinizsi Pál neve fűződik a legnagyobb ostromokhoz.

MÁTYÁS ÉS MOHAMED

Négy nap járásnyira volt a Szávától a bosnyákok híres vára. De már nemcsak Jajca vára, hanem a sziklás hegy alatt épült régi főváros is török kézre jutott, miután Mohamed a vendégségbe hívott bosnyák királyt megölette. Könnyű dolga volt most már a török szultánnak. Amikor leapadt a folyó vize, seregével átkelt a Száván, és tarolni kezdte a szerémségi és a Duna-parti városokat. A Balkán lerohanása után Magyarországra vetette ki a hálóját.

Bizony ideje volt visszavenni a Száva menti várat a törököktől. Mátyás király titokban megegyezett a bosnyákokkal, és négy nap múlva bevonult Jajcába. Rajtaütéssel szabadította fel a híres várost. De csak ezután következett a java: a sziklahegyen épült kővár bevétele.

Seregével megszállta az egész környéket: a hegy alatt egybeömlő két folyó sziklás partját éppúgy, mint a magasba törő szirtfokot. Se szekérút, se titkos ösvény nem maradt észrevétlen és a várbeliek egyszer csak kifogytak az élelemből. Miután minden várhoz vezető utat elzárt, hozzálátott az ostromhoz: szünet nélkül lövette a várat. Az éjjel-nappal süvítő lövedékek megbontották a bástya falakat, s eltalálták a tornyokat.

Az ínség és a reménytelenség arra készítette végül Jajca várparancsnokát, hogy személyesen keresse föl Mátyás királyt.

— Nincs már élelmünk — mondta Haram bég —, ezért feladom a várat, ha békében elbocsátasz minden vagyonommal és a rabokkal.

— Én a szegény rabokért keredtem föl seregemmel — válaszolta Mátyás. — Ezért a legkisebb szolgálmat se hagyom idegen földre hurcolni.

Sokáig beszélgettek, s mindent fontolóra vettek, míg egyezsége nem jutottak. Abban állapodtak meg, hogy Haram bég feladja Jajca várát, Mátyás király viszont arról kezeskedik, hogy azok a törökök, akik az ő szolgálatába akarnak szegődni, tisztességes

bánásmódban részesülnek és gazdag természetbeni juttatást kapnak. Azok pedig, akik haza szeretnének menni, szabadon távozhatnak, vagyonukkal együtt.

Az egyezséget mindkét fél betartotta. Miután feladta a várat, Haram bég kétszáz vitézével együtt a Mátyás szolgálatába állt. A többiek, javaikkal együtt, örökre távoztak Jajcából.

A kivívott győzelem után a király megerősítette a várat, de a várost se hagyta védelem nélkül. Bőven megrakta Jajcát hadinéppel, élelemmel és lőfegyverrel. Miután mindent elrendezett, diadalmasan tért haza, hogy Budán töltsse az 1463-as esztendő víg karácsonyát.

Amikor Mohamed szultán hírül vette, hogy Jajca vára elesett, majd megpukkadt mérgében.

Jajca (Jajce, Bosznia-Hercegovina) — város a Vrbas-folyó mellett. Vára a 15. században a boszniai fejedelmek székhelye volt. A törökök Boszniát és a kulcsfontosságú várat is elfoglalták. Mátyás király 1463-ban, uralkodása kezdetén visszahódította II. Mohamedtől az ország déli védelme szempontjából jelentős várat. Az általa alapított jajcai bánság 1527-ig vetett gátat a török terjeszkedésnek.

Mátyás király, Hunyadi (Corvin) Mátyás, I. (1443–1490) — Magyarország és Csehország királya, Ausztria hercege. Hunyadi János és Szilágyi Erzsébet kisebbik fia. Tizenöt éves volt, amikor a Hunyadi-párt királlyá választotta és gyámját, Szilágyi Mihályt kormányzóként melléje rendelte. A központi hatalom megszilárdításával egyidejűleg állandó zsoldos haderet hozott létre. Ebből nőtt ki híres „fekete serege”. A török hódítók megfékezésére komoly lépéseket tett. A Száva-folyó mellett elhelyezkedő kulcsfontosságú várak bevétele (Jajca, 1463 és Szabács, 1476) jóidőre gátat vetett a török birodalom európai terjeszkedésének. Az Erdélyt veszélyeztető török had ellen két jó vezére, Báthori István és Kinizsi Pál nyert döntő ütközetet Kenyérmezőn (1479). Élete utolsó éveiben Bécs ellen vonult. Birodalmi terveinek megvalósítása váratlan halála (Bécs, 1490. április 6.) miatt félbeszakadt. Második feleségével, Beatrixszal együtt tartott udvara a humanista műveltség pártfogója lett. Kiemelkedő létesítménye értékes könyvtára, a Corvina. Uralkodása alatt lépett működésbe az első magyar nyomda (1472) stb. Alakját krónikák, mondák, népmesék, anekdoták, irodalmi és képzőművészeti alkotások örökítik meg. A városban, ahol meglátta a napvilágot, szülőháza és főtéren álló lovas szobra — Fadrusz János alkotása — műemlék, de ide gyökerezik az álruhás királyról szóló legnépszerűbb népmese is, *A kolozsári bíró*.

Mohamed (Mehmed), II. (1430–1480) — török szultán. Meghódította Konstantinápolyt (1453) és Istanbul néven birodalma fővárosává tette. Jelentős balkáni országokat kebelezett be. 1456-ban Nán-dorfehérvárnál viszont súlyos vereséget szenvedett Hunyadi Jánostól. Mátyás király elhódította tőle Jajcát (1463) és Szabácsot (1475), az Európa déli védelmét biztosító Száva menti várakat.

Elekes Ferenc

Jöttem, hogy lássalak

Az én apám soha nem mondta
anyámnak, szeretlek, Emma.
Az én apám nem mondta soha
nekem se azt, szeretlek, fiam.
Az én apám az unokáját
nem vette ölébe piciny korában,
később szólt neki, ne üljön oda
kertünk friss fűvébe, mert azt letapossa.
Az én apám gondozta apját, amikor
tehetetlen volt, pedig nem kedvelte őt.
Az én apám különösebben
nem szeretett senkit és azt hiszem,
különösebben őt sem szerették.
Az én apám félig árva volt és megjárta
minden poklot, de nem beszélt
a pokolról, csak említette néha.
Az én apám a boldogsággal
nem találkozott, de sejtette, hogy van,
mert cipőjét időnkint kipucolta.
Az én apám a fákkal volt barátságban,
kezében olykor fűszálakat hordozott,
fölkelt éjjelente, hogy megnézzze,
helyükön vannak-e a csillagok.
Az én apám sírkövén
a dátum ki van javítva.
Az én apám büszke ember volt,
de kalapját levéve köszönt az utcán
és bort vett elő, ha vendége jött.
Az én apám nem kérdezte tőlem,
mi szeretnék lenni ebben az életben,
ezért nem is lett belőlem semmi.
Az én apám csodálta a nedves orrú
borjakat, s a híres tudósokat.
Az én apám, ha csak tehetette,
elkerülte a táskás embereket,
